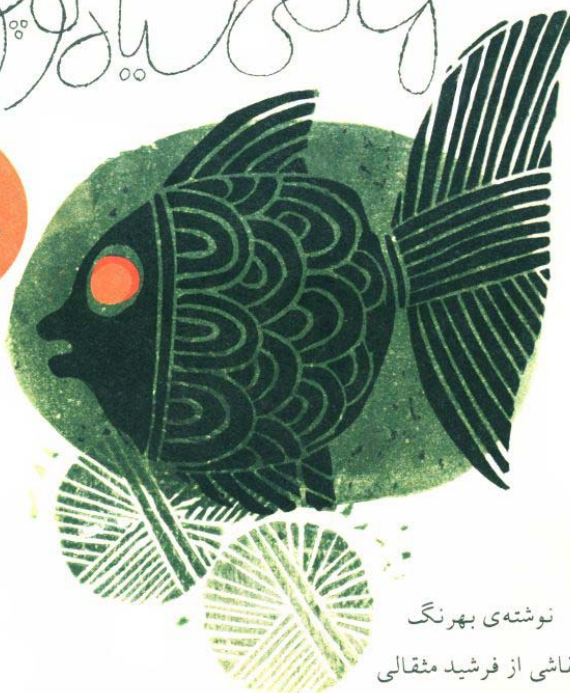

ماهی سیاه کوچولو

ماهی سیاه کوچولو

برنده
جایزه نمایشگاه بولون
ایتالیا ۱۹۶۹
برنده جایزه بینال
پراتیسلاوا چکسلواکی
۱۹۶۹

نوشته‌ی بهرنگ
نقاشی از فرشید مثقالی

صمد بهرنگی

ادبیات کودکان

ماهی سیاه کوچولو

شب چله بود. تِه دریا ماهی پیر دوازده هزار تا از بچه ها و نوه هایش را دور خودش جمع کرده بود و برای آنها قصه می گفت: «یکی بود یکی نبود. یک ماهی سیاه کوچولو بود که با مادرش در جویباری زندگی می کرد. این جویبار از دیوارهای سنگی کوه، بیرون می زد و تِه درّه روان می شد.

خانه ی ماهی کوچولو و مادرش پشتِ سنگِ سیاهی بود؛ زیر سقفی از خَرزه. شب ها، دوتایی زیر خزه ها می خوابیدند. ماهی کوچولو حسرت به دلش مانده بود که، یک دفعه هم که شده، مهتاب را توی خانه شان ببیند!

مادر و بچه، صبح تا شام، دَتَبال همدیگر می افتادند و گاهی هم قاطی ماهی های دیگر می شدند و تُند تُند، تو یک تکه جا، می رفتند و برمی گشتند. این بچه، یکی یک دانه بود- چو از ده هزار تخمی که مادر گذاشته بود، تنها همین یک بچه، سالم درآمده بود.

چند روزی بود که ماهی کوچولو تو فکر بود و خیلی کم حرف می زد. با تَبلی و بی میلی، از این طرف به آن طرف می رفت و برمی گشت و بیشتر وقت ها هم از مادرش عقب می افتاد. مادر، خیال می کرد بچه اش کِسالتی دارد که به زودی برطرف خواهد شد، اما نگو که دردِ دل ماهی سیاه، از چیز دیگری است!

یک روز صبح زود، آفتاب نزده، ماهی کوچولو مادرش را بیدار کرد و گفت: «مادر! می خواهم با تو چندکلمه ای حرف بزنم».

مادر، خواب آلوده، گفت: «بچه جون! حالا هم وقت گیر آوردی! حرفت را بگذار برای بعد، بهتر نیست برویم گردش؟»

ماهی کوچولو گفت: «نه مادر، من دیگر نمی توانم گردش کنم. باید از اینجا بروم.»

مادرش گفت: «حتماً باید بروی؟»

ماهی کوچولو گفت: «آره مادر باید بروم.»

مادرش گفت: «آخر، صبح به این زودی، کجا می خواهی بروی؟»

ماهی سیاه کوچولو گفت: «می خواهم بروم ببینم آخر جویبار کجاست. می دانی مادر! من ماه هاست تو این فکرم که آخر این جویبار کجاست و هنوز که هنوز است، نتوانستم چیزی سر در بیاورم. از دیشب تا حالا، چشم به هم نگذاشته ام و همه اش فکر کرده ام؛ آخرش هم تصمیم گرفتم خودم بروم آخر جویبار را پیدا کنم. دلم می خواهد بدانم جاهای دیگر، چه خبرهایی هست.»

مادر خندید و گفت: «من هم وقتی بچه بودم، خیلی از این فکرها می کردم آخر جانم! جویبار که اول و آخر ندارد؛ همین است که هست! جویبار همیشه روان است و به هیچ جایی هم نمی رسد.»

ماهی سیاه کوچولو گفت: «آخر مادر جان! مگر نه اینست که هر چیزی به آخر می رسد؟ شب به آخر می رسد، روز به آخر می رسد؛ هفته، ماه، سال...»

مادرش میان حرفش دوید و گفت: «این حرف های گنده گنده را بگذار کنار، پاشو برویم گردش. حالا موقع گردش است نه این حرف ها!»

ماهی سیاه کوچولو گفت: «نه مادر، من دیگر از این گردش ها خسته ام می خواهم راه بیفتم و بروم ببینم جاهای دیگر چه خبرهایی هست. ممکن است فکر کنی که یک کسی این حرف ها را به ماهی کوچولو یاد داده، اما بدان که من، خودم خیلی وقت است در این فکرم. البته خیلی چیزها را از این و آن یاد گرفته ام؛ مثلاً این را فهمیده ام که بیشتر ماهی ها، موقع پیری شکایت می کنند که زندگیشان را بیخودی تلف کرده اند. دایم ناله و نفرین می کنند و از همه چیز شکایت دارند. من می خواهم بدانم که، راستی راستی، زندگی یعنی اینکه تو یک تکه جا، هی بروی و برگردی تا پیر بشوی و دیگر هیچ، یا اینکه طور دیگری هم توی دنیا می شود زندگی کرد؟...»

وقتی حرف های ماهی سیاه کوچولو تمام شد، مادرش گفت: «بچه جان! مگر به سرت زده؟ دنیا!... دنیا! دنیا دیگر یعنی چه؟ دنیا همین جاست که ما هستیم، زندگی هم همین است که ما داریم...»

در این وقت، ماهی بزرگی به خانه ی آنها نزدیک شد و گفت: «همسایه! سر چی با بچه ات بگومگو می کنی، انگار امروز خیال گردش کردن نداری؟»
مادر ماهی، به صدای همسایه، از خانه بیرون آمد و گفت: «چه سال و زمانه ای شده! حالا دیگر بچه ها می خواهند به مادرهاشان چیز یاد بدهند!»
همسایه گفت: «چطور مگر؟»

مادر ماهی گفت: «ببین این نیم وجبی کجاها می خواهد برود! دایم می گوید می خواهم برم ببینم دنیا چه خبر است! چه حرف های گنده گنده ای!»
همسایه گفت: «کوچولو! ببینم تو از کی تا حالا عالم و فیلسوف شده ای و ما را خبر نکرده ای؟!»

ماهی کوچولو گفت: «خانم! من نمی دانم شما «عالم و فیلسوف» به چه می گویند. من فقط از این گردش ها خسته شده ام و نمی خواهم به این گردش های خسته کننده ادامه بدهم و آلکی خوش باشم، و یک دفعه چشم باز کنم ببینم مثل شماها پیر شده ام و هنوز هم، همان ماهی چشم بسته ام که بودم.»

همسایه گفت: «وا!... چه حرف ها!»

مادرش گفت: «من هیچ فکر نمی کردم بچه یکی یک دانه ام این طوری از آب در بیاید؛ نمی دانم کدام بدجنس زیر پای بچه نازنینم نشست!»

ماهی کوچولو گفت: «هیچ کس زیر پای من ننشسته. من خودم عقل و هوش دارم و می فهمم، چشمم هم دارم و می بینم.»

همسایه به مادر ماهی کوچولو گفت: «خواهر! آن حلزون پیچ پیچه، یادت می آید؟»

مادر گفت: «آره خوب گفتی، زیاد پایی بچه ام می شد. بگویم خدا چکارش کند!»

ماهی کوچولو گفت: «بس کن مادر او رفیق من بود.»
مادرش گفت: «رفافتِ ماهی و حلزون، دیگر نشنیده بودیم!»
ماهی کوچولو گفت: «من هم دشمنی ماهی و حلزون نشنیده بودم، اما شماها سر
آن بیچاره را زیر آب کردید.»
همسایه گفت: «این حرف ها مال گذشته است.»
ماهی کوچولو گفت: «شما خودتان حرف گذشته را پیش کشیدید.»
مادرش گفت: «حقیقش بود بگشیمش؛ یادت رفته اینجا و آنجا که می نشست چه
حرف هایی می زد؟»
ماهی کوچولو گفت: «پس مرا هم بکشید، چون من هم همان حرف ها را می زنم.»
چه دردسرتان بدهم! صدای بگومگو، ماهی های دیگر را هم به آنجا کشاند.
حرف های ماهی کوچولو، همه را عصبانی کرده بود. یکی از ماهی پیره ها گفت:
«خیال کرده ای به تو رحم هم می کنیم؟»
دیگری گفت: «فقط یک گوشمالی کوچولو می خواهد!»
مادر ماهی سیاه گفت: «بروید کنار! دست به بچه ام نزنید!»
یکی دیگر از آنها گفت: «خانم! وقتی بچه ات را، آنطور که لازم است، تربیت
نمی کنی؛ باید سزایش را هم ببینی.»
همسایه گفت: «من که خجالت می کشم در همسایگی شما زندگی کنم.»
دیگری گفت: «تا کارش به جاهای باریک نکشیده بفرستیمش پیش حلزون پیره.»
ماهی ها تا آمدند ماهی سیاه کوچولو را بگیرند، دوستانش او را دوره کردند و از
معرکه بیرونش بردند. مادر ماهی سیاه توی سروسینه اش می زد و گریه می کرد و
می گفت: «وای بچه ام دارد از دستم می رود، چکار کنم! چه خاکی به سرم بریزم!»
ماهی کوچولو گفت: «مادر! برای من گریه نکن، به حال این پیر ماهی های درمانده
گریه کن.»
یکی از ماهی ها از دور داد کشید: «توهین نکن، نیم وجبی!»

دومی گفت: «اگر بروی و بعدش پشیمان بشوی، دیگر راهت نمی دهیم!»

سومی گفت: «اینها هوس های دوره ی جوانیست، نرو!»

چهارمی گفت: «مگر اینجا چه عیبی دارد؟»

پنجمی گفت: «دنیای دیگری در کار نیست، دنیا همین جاست، برگرد!»

ششمی گفت: «اگر سر عقل بیایی و برگردی، آن وقت باورمان می شود که راستی

راستی ماهی فهمیده ای هستی.»

هفتمی گفت: «آخر ما به دیدن تو عادت کرده ایم...»

مادرش گفت: «به من رحم کن، نرو! نرو!»

ماهی کوچولو دیگر با آنها حرفی نداشت. چند تا از دوستان هم سن و سالش او را تا آبشار همراهی کردند و از آنجا برگشتند. ماهی کوچولو وقتی از آنها جدا می شد،

گفت: «دوستان، به امید دیدار! فراموشم نکنید.»

دوستانش گفتند: «چطور می شود فراموشت کنیم؟ تو ما را از خواب خرگوشی بیدار کردی، به ما چیزهایی یاد دادی که پیش از این حتی فکرش را هم نکرده بودیم. به

امید دیدار، دوست دانا و بی باک!»

ماهی کوچولو از آبشار پایین آمد و افتاد توی یک برکه ی پُر آب. اولش دست و پایش را گم کرد، اما بعد شروع کرد به شناکردن و دور برکه گشت زدن. تا آن وقت ندیده بود که آن همه آب، یکجا جمع بشود. هزار ها کفچه ماهی توی آب وول می خوردید.

ماهی سیاه کوچولو را که دیدند، مسخره اش کردند و گفتند: «ریختش را باش! تو دیگر چه موجودی هستی؟»

ماهی، خوب و راندازشان کرد و گفت: «خواهش می کنم توهین نکنید. اسم من ماهی سیاه کوچولو است. شما هم اسمتان را بگویید تا باهم آشنا بشویم.»

یکی از کفچه ماهی ها گفت: «ما همدیگر را کفچه ماهی صدا می کنیم.»

دیگری گفت: «دارای اصل و نسب.»

دیگری گفت: «از ما خوشگل تر، تو دنیا پیدا نمی شود.»

دیگری گفت: «مثل تو بی ریخت و بدقیافه نیستیم.»

ماهی گفت: «من هیچ خیال نمی کردم شما این قدر خودپسند باشید. باشد، من شما را می بخشم، چون این حرف ها را از روی نادانی می زنید.»

کفچه ماهی ها، یکصدا، گفتند: «یعنی ما نادانیم؟»

ماهی گفت: «اگر نادان نبودید، می دانستید در دنیا خیلی ها دیگر هم هستند که ریخت شان برای خودشان، خیلی هم خوشایند است! شما حتی اسم تان هم مال خودتان نیست.»

کفچه ماهی ها خیلی عصبانی شدند، اما چون دیدند ماهی کوچولو راست می گوید، از در دیگر در آمدند و گفتند: «اصلاً تو بیخود به در و دیوار می زنی! ما هر روز، از صبح تا شام، دنیا را می گردیم، اما غیر از خودمان و پدر و مادرمان، هیچکس را نمی بینیم – مگر کرم های ریزه، که آنها هم به حساب نمی آیند؟»

ماهی گفت: «شما که نمی توانید از برکه بیرون بروید، چطور از دنیا گردی دم می زنید؟»

کفچه ماهی ها گفتند: «مگر غیر از برکه، دنیای دیگری هم داریم؟»

ماهی گفت: «دست کم، باید فکر کنید که این آب از کجا به اینجا می ریزد و خارج از آب، چه چیز هایی هست.»

کفچه ماهی ها گفتند: «خارج از آب، دیگر کجاست؟ ما که هرگز خارج از آب را ندیده ایم! هاها... هاها... به سرت زده بابا!»

ماهی سیاه کوچولو هم خنده اش گرفت. فکر کرد که بهتر است کفچه ماهی ها را به حال خودشان بگذارد و برود. بعد فکر کرد بهتر است با مادرشان هم دو کلمه ای حرف بزند، پرسید: «حالا مادرتان کجاست؟»

ناگهان صدای زیر قورباغه ای او را از جا پراند.

قورباغه لب برکه، روی سنگی نشسته بود، جست زد توی آب و آمد پیش ماهی و گفت: «من اینجام، فرمایش؟»

ماهی گفت: «سلام، خانم - بزرگ!»

قورباغه گفت: «حالا چه وقت خودنمایی است، موجود بی اصل و نسب! بچه گیر آورده ای و داری حرف های گنده گنده می زنی! من دیگر آن قدرها عمر کرده ام که بفهمم دنیا همین برکه است. بهتر است بروی دنبال کارَت و بچه های مرا از راه به در نبری.»

ماهی کوچولو گفت: «صدتا از این عمرها هم که بکنی، باز هم یک قورباغه ی نادان و درمانده بیشتر نیستی.»

قورباغه عصبانی شد و جست زد طرف ماهی سیاه کوچولو، ماهی تکان نثدی خورد و مثل برق در رفت و لای و لجن و کرم های تَه برکه را به هم زد.

دره پُر از پیچ و خم بود. جویبار هم آبش چند برابر شده بود، اما اگر می خواستی از بالای کوه ها تَه درّه را نگاه کنی، جویبار را مثل نخ سفیدی می دیدی. یک جا تخته سنگ بزرگی از کوه جا شده بود و افتاده بود ته دره، و آب را دو قسمت کرده بود. مارمولک درشتی، به اندازه کف دست، شکمش را به سنگ چسبانده بود، از گرمی آفتاب لذت می برد و نگاه می کرد به خرچنگ گرد و درشتی که نشسته بود روی شن های تَه آب، آنجا که عمق آب کمتر بود، و داشت قورباغه ای را که شکار کرده بود، می خورد. ماهی کوچولو ناگهان چشمش افتاد به خرچنگ و ترسید؛ از دور سلامی کرد. خرچنگ، چپ چپ به او نگاهی کرد گفت: «چه ماهی با ادبی! بیا جلو کوچولو، بیا!»

ماهی کوچولو گفت: «من می روم دنیا را بگردم، و هیچ هم نمی خواهم شکار جنابعالی بشوم!»

خرچنگ گفت: «تو چرا این قدر بدبین و ترسوئی، ماهی کوچولو؟»

ماهی گفت: «من نه بدبینم و نه ترسو. من هرچه را که چشم می بیند عقلم می گوید، به زبان می آورم.»

خرچنگ گفت: «خوب، بفرمایید ببینیم چشم شما چه دید و عقلتان چه گفت که خیال کردید ما می خواهیم شما را شکار کنیم؟»

ماهی گفت: «دیگر خودت را به آن راه نزن!»

خرچنگ گفت: «منظورت قورباغه است؟ تو هم که پاک بچه شدی، بابا! من با قورباغه ها لجم و برای همین شکارشان می کنم، می دانی، اینها خیال می کنند تنها موجود دنیا هستند، و خوشبخت هم هستند، و من می خواهم بهشان بفهمانم که دنیا واقعا دست کیست! پس تو دیگر نترس جانم، بیا جلو، بیا!»

خرچنگ این حرف ها را گفت و پس پستی، راه افتاد طرف ماهی کوچولو آن قدر خنده دار راه می رفت که ماهی، به اختیار، خنده اش گرفت و گفت: «بیچاره! تو که هنوز راه رفتن بلد نیستی، از کجا می دانی دنیا دست کیست؟»

ماهی سیاه از خرچنگ فاصله گرفت. سایه ای بر آب افتاد و ناگهان، ضربه ای محکمی خرچنگ را توی شن ها فروکرد. مارمولک از قیافه ای خرچنگ چنان خنده اش گرفت که لیز خورد و نزدیک بود خودش هم بیفتد توی آب. خرچنگ، دیگر نتوانست بیرون بیاید. ماهی کوچولو دید پسر بچه چوپانی لب آب ایستاده و به او و خرچنگ نگاه می کند. یک گله بز و گوسفند به آب نزدیک شدند و پوزه هایشان را در آب فروکردند - صدای مع مع و بع بع، دره را پر کرده بود.

ماهی سیاه کوچولو آنقدر صبر کرد تا بزها و گوسفندها آبشان را خوردند و رفتند، آن وقت، مارمولک را صدا زد و گفت: «مارمولک جان! من ماهی سیاه کوچولو هستم که می روم آخر جویبار را پیدا کنم، فکر می کنم تو جانور عاقل و دانایی باشی، اینست که می خواهم چیزی از تو بپرسم.»

مارمولک گفت: «هرچه می خواهی بپرس.»

ماهی گفت: «در راه، مرا خیلی از مرغ سقا و ارّه ماهی و پرنده ی ماهیخوار می ترساندند، اگر تو چیزی درباره ی اینها می دانی، به من بگو.»

مارمولک گفت: «ارّه ماهی و پرنده ی ماهیخوار، این طرف ها پیداشان نمی شود مخصوصاً ارّه ماهی که توی دریا زندگی می کند اما سقائک، همین پایین ها هم ممکن است باشد؛ میدادا فرییش را بخوری و توی کیسه اش بروی.»

ماهی گفت: «چه کیسه ای؟»

مارمولک گفت: «مرغ سقا زیر گردنش کیسه ای دارد که خیلی آب می گیرد. او در آب شنا می کند و گاهی ماهی ها، ندانسته، وارد کیسه ی او می شوند و یکر است می روند توی شکمش. البته اگر مرغ سقا گرسنه اش نباشد، ماهی ها را در همان کیسه ذخیره می کند که بعد بخورد.»

ماهی گفت: «حالا اگر ماهی وارد کیسه شد، دیگر راه بیرون آمدن ندارد؟»

مارمولک گفت: «هیچ راهی نیست، مگر اینکه کیسه را پارّه کند. من خنجرى به تو می دهم که اگر گرفتار مرغ سقا شدى، این کار را بکنی.»

آن وقت، مارمولک توی شکاف سنگ خزید و با خنجر بسیار ریزی، برگشت. ماهی کوچولو خنجر را گرفت و گفت: «مارمولک جان! تو خیلی مهربانی، من نمی دانم چطوری از تو تشکر کنم.»

مارمولک گفت: «تشکر لازم نیست جاتم! من از این خنجرها خیلی دارم، وقتی بیکار می شوم، می نشینم از تیغ گیاه ها خنجر می سازم و به ماهی های دانایی مثل تو می دهم.»

ماهی گفت: «مگر قبل از من ماهی بی از اینجا گذشته؟»

مارمولک گفت: «خیلی ها گذشته اند! آنها حالا دیگر برای خودشان دسته ای شده اند و مرد ماهیگیر را به تنگ آورده اند.»

ماهی سیاه گفت: «می بخشی که حرف، حرف می آورد، اگر به حساب فضولیم نمی گذاری، بگو ببینم ماهیگیر را چطور به تنگ آورده اند؟»

مارمولک گفت: «آخر، نه که با هم‌ند، همین که ماهی گیر تور انداخت، وارد تور می‌شوند و تور را با خودشان می‌کشند و می‌برند تَه دریا.»

مارمولک گوشش را گذاشت روی شکاف سنگ و گوش داد و گفت: «من دیگر مُرَخَص می‌شوم، بچه‌هایم بیدار شده‌اند.»

مارمولک رفت توی شکاف سنگ و ماهی سیاه، ناچار، راه افتاد، اما همین‌طور سؤال پشت سر سؤال بود که دایم از خودش می‌کرد: ببینم، راستی جویبار به دریا می‌ریزد؟ نکند که سفانک زورش به من برسد؟ راستی، ارّه ماهی دلش می‌آید هم جنس‌های خودش را بکشد و بخورد؟ پرنده‌ی ماهیخوار، دیگر چه دشمنی‌ای با ما دارد؟

ماهی کوچولو، شنا‌کنان، می‌رفت و فکر می‌کرد. در هر و جب راه، چیز تازه‌ای می‌دید و یاد می‌گرفت. حالا دیگر خوشش می‌آمد که، معلق زنان، از آبشارها پایین بیفتند و باز شنا کند. گرمی آفتاب را بر پشت خود، حس می‌کرد و قوت می‌گرفت. یک جا آهویی با عجله آب می‌خورد. ماهی کوچولو سلام کرد و گفت: «آهو خوشگله! چه عجله‌ای داری؟»

آهو گفت: «شکارچی دنبالم کرده، یک گلوله هم بهم زده، ایناهاش.»

ماهی کوچولو جای گلوله را ندید، اما از لنگ لنگان دویدن آهو، فهمید که راست می‌گوید. یک جا لاک پشت‌ها در گرمای آفتاب چرت می‌زدند و جای دیگر، قهقهه‌ی کبک‌ها توی دره می‌پیچید. عطر علف‌های کوهی در هوا موج می‌زد و قاطی آب می‌شد.

بعد از ظهر به جایی رسید که دره، پهن می‌شد و آب از وسط بیشه‌ای می‌گذشت. آب آنقدر زیاد شده بود که ماهی سیاه، راستی راستی، کیف می‌کرد! بعد هم به ماهی‌های زیادی برخورد. از وقتی که از مادرش جدا شده بود، ماهی ندیده بود. چند تا ماهی ریزه‌دوروش را گرفتند: «مثل اینکه غریبه‌ای، ها؟»

ماهی سیاه گفت: «آره، غریبه‌ام، از راه دوری می‌آیم.»

ماهی ریزه ها گفتند: «کجا می خواهی بروی؟»

ماهی سیاه گفت: «می روم آخر جویبار را پیدا کنم.»

ماهی ریزه ها گفتند: «کدام جویبار؟»

ماهی سیاه گفت: «همین جویباری که توی آن شنا می کنیم.»

ماهی ریزه ها گفتند: «ما به این می گوییم رودخانه.»

ماهی سیاه چیزی نگفت. یکی از ماهی ها ریزه گفت: «هیچ می دانی مرغ سقا

نشسته سر راه؟»

ماهی سیاه گفت: «آره، می دانم.»

یکی دیگر گفت: «این را هم می دانی که مرغ سقا چه کیسه ی گل و گشادی دارد؟»

ماهی سیاه گفت: «این را هم می دانم.»

ماهی ریزه گفت: «با این همه، باز می خواهی بروی؟»

ماهی سیاه گفت: «آره، هر طوری شده باید بروم!»

به زودی میان ماهی ها چو افتاد که: ماهی سیاه کوچولویی از راه های دور آمده و می خواهد برود آخر رودخانه را پیدا کند و هیچ ترسی هم از مرغ سقا ندارد! چند تا از ماهی ریزه ها وسوسه شدند که با ماهی سیاه بروند، اما از ترس بزرگترها صدایشان درنیامد. چند تا هم گفتند: «اگر مرغ سقا نبود، با تو می آمدیم، ما از کیسه ی مرغ سقا می ترسیم.»

لب رودخانه دهی بود. زنان و دختران ده توی رودخانه ظرف و لباس می شستند. ماهی کوچولو مدتی به هیاهوی آنها گوش داد و مدتی هم آب تنی بچه ها را تماشا کرد و راه افتاد. رفت و رفت و رفت، و باز هم رفت، تا شب شد. زیر سنگی گرفت خوابید. نصف شب بیدار شد و دید ماه، توی آب افتاده و همه جا را روشن کرده.

ماهی سیاه کوچولو ماه را خیلی دوست داشت. شب هایی که ماه توی آب می افتاد، ماهی دلش می خواست از زیر خزه ها بیرون بخزد و چند کلمه ای با او حرف بزند، اما هر دفعه، مادرش بیدار می شد و او را زیر خزه ها می کشید و دوباره می خواباند.

ماهی کوچولو پیش ماه رفت و گفت: «سلام، ماه خوشگلم!»
ماه گفت: «سلام، ماهی سیاه کوچولو! تو کجا، اینجا کجا؟»
ماهی گفت: «جهانگردی می‌کنم.»
ماه گفت: «جهان خیلی بزرگ است، تو نمی‌توانی همه جا را بگردی.»
ماهی گفت: «باشد، هر جا که توانستم، می‌روم.»
ماه گفت: «دلم می‌خواست تا صبح پیش‌ت بمانم، اما ابر سیاه بزرگی دارد می‌آید
طرف من که جلو نورم را بگیرد.»
ماهی گفت: «ماه قشنگ! من نور ترا خیلی دوست دارم، دلم می‌خواست همیشه
روی من بتابد.»
ماه گفت: «ماهی جان! راستش، من خودم نور ندارم، خورشید به من نور می‌دهد و
من هم آن را به زمین می‌تابانم. راستی تو هیچ شنیده‌ای که آدم‌ها می‌خواهند تا چند
سال دیگر پرواز کنند بیایند روی من بنشینند؟»
ماهی گفت: «این غیرممکن است.»
ماه گفت: «کار سختی است، ولی آدم‌ها هر کار دلشان بخواهد...»
ماه نتوانست حرفش را تمام کند. ابر سیاه رسید و رویش را پوشاند و شب،
دوباره، تاریک شد و ماهی سیاه، تگ و تنها ماند. چند دقیقه، مات و مُتَحیر، تاریکی
را نگاه کرد، بعد، زیر سنگی خزید و خوابید.
صبح زود بیدار شد، بالای سرش چند تا ماهی ریزه دید که با هم پیچ‌پیچ می‌کردند تا
دیدند ماهی سیاه بیدار شد، یکصدا گفتند: «صبح به خیر!»
ماهی سیاه زود آنها را شناخت و گفت: «صبح به خیر! بالا خره دنبال من راه
افتادید!»
یکی از ماهی‌های ریزه گفت: «آره، اما هنوز ترسمن نریخته.»
یکی دیگر گفت: «فکر مرغ سقا راحتمان نمی‌گذارد.»

ماهی سیاه گفت: «شما زیادی فکر می کنید. همه اش که نباید فکر کرد. راه که بیفتیم، ترسیمان به کلی می ریزد.»

اما تا خواستند راه بیفتند، دیدند که آب دور و برشان بالا آمد و سر پوشی روی سرشان گذاشته شد و همه جا تاریک شد و راه گریزی هم نماند. ماهی سیاه فوری فهمید که توی کیسه ی مرغ سقا گیر افتاده اند.

ماهی سیاه کوچولو گفت: «دوستان! ما توی کیسه ی مرغ سقا گیر افتاده ایم، اما راه فرار هم به کلی بسته نیست.»

ماهی ریزه ها شروع کردند به گریه و زاری، یکیشان گفت: «ما دیگر راه فرار نداریم. تقصیر تو است که زیر پای ما نشستی و ما را از راه ندر بردی!»

یکی دیگر گفت: «حالا همه ی ما را قورت می دهد و دیگر کارمان تمام است!»

ناگهان صدای قهقهه ترسناکی در آب پیچید، این مرغ سقا بود که می خندید، می خندید و می گفت: «چه ماهی ریزه هایی گیرم آمده! هاهاها... راستی که دلم برایتان می سوزد! هیچ دلم نمی آید قورت تان بدهم! هاهاها...»

ماهی ریزه ها به التماس افتادند و گفتند: «حضرت آقای مرغ سقا! ما تعریف شما را خیلی وقت پیش شنیده ایم و اگر لطف کنید، منقار مبارک را یک کمی باز کنید که ما بیرون برویم، همیشه دعاگوی وجود مبارک خواهیم بود!»

مرغ سقا گفت: «من نمی خواهم همین حالا شما را قورت بدهم - ماهی ذخیره دارم، آن پایین را نگاه کنید...»

چند تا ماهی گنده و ریزه تهِ کیسه ریخته بود. ماهی های ریزه گفتند: «حضرت آقای مرغ سقا! ما که کاری نکرده ایم، ما بی گناهییم، این ماهی سیاه کوچولو ما را از راه دربرده...»

ماهی کوچولو گفت: «ترسوها! خیال کرده اید این مرغ حیلہ گر، معدن بخشایش است که این طوری التماس می کنید؟»

ماهی های ریزه گفتند: «تو هیچ نمی فهمی چه داری می گویی، حالا می بینی حضرت آقای مرغ سقا چطور ما را می بخشند و تو را قورت می دهند!»

مرغ سقا گفت: «آره، می بخشمتان، اما به یک شرط.»

ماهی های ریزه گفتند: «شرط تان را بفرمایید، قربان!»

مرغ سقا گفت: «این ماهی فضول را خفه کنید تا آزادی تان را به دست بیاورید!»

ماهی سیاه کوچولو خودش را کنار کشید به ماهی ریزه ها گفت: «قبول نکنید! این مرغ حيله گر می خواهد ما را به جان همدیگر بیندازد. من نقشه ای دارم...»

اما ماهی ریزه ها آن قدر در فکر رهایی خودشان بودند که فکر هیچ چیز دیگر را نکردند و ریختند سر ماهی سیاه کوچولو. ماهی کوچولو به طرف کیسه عقب می نشست و آهسته می گفت: «ترسوها! به هر حال، گیر افتاده اید و راه فراری ندارید، زورتان هم به من نمی رسد.»

ماهی های ریزه گفتند: «باید خفه ات کنیم، ما آزادی می خواهیم!»

ماهی سیاه گفت: «عقل از سرتان پریده! اگر مرا خفه هم بکنید، باز هم راه فراری پیدا نمی کنید، گولش را نخورید!»

ماهی ریزه ها گفتند: «تو این حرف را برای این می زنی که جان خودت را نجات بدهی، و گرنه، اصلاً فکر ما را نمی کنی!»

ماهی سیاه گفت: «پس گوش کنید راهی نشانتان بدهم: من میان ماهی های بیجان، خودم را به مردن می زرم، آن وقت ببینیم مرغ سقا شما را رها خواهد کرد یا نه، و اگر حرف مرا قبول نکنید، با این خنجر همه تان را می کشم یا کیسه را پارّه پارّه می کنم و در می روم و شما...»

یکی از ماهی ها وسط حرفش دوید و داد زد: «بس کن دیگر! من تحمل این حرف ها را ندارم... او هو... او هو... او هو...»

ماهی سیاه، گریه ی او را که دید گفت: «این بچه ننه ی نازنازو را چرا دیگر همراه خودتان آوردید؟»

بعد خنجرش را در آورد و جلو چشم ماهی های ریزه گرفت. آنها ناچار پیشنهاد ماهی کوچولو را قبول کردند. دروغکی با هم زد و خوردی کردند، ماهی سیاه خود را به مردن زد و آنها بالا آمدند و گفتند:

«حضرت آقای مرغ سقا ماهی سیاه فضول را خفه کردیم...»

مرغ سقا خندید و گفت: «کار خوبی کردید. حالا به پاداش همین کار، همه تان را زنده قورت می دهم که توی دلم یک گردش حسابی بکنید!»

ماهی ریزه ها دیگر مجال پیدا نکردند، به سرعت برق از گلوی مرغ سقا رد شدند و کارشان ساخته شد.

اما ماهی سیاه، همان وقت، خنجرش را کشید و به یک ضربت، دیواره ی کیسه را شکافت و در رفت. مرغ سقا، از درد، فریادی کشید و سرش را به آب کوبید، اما نتوانست ماهی کوچولو را دنبال کند.

ماهی سیاه رفت و رفت، و باز هم رفت، تا ظهر شد. حالا دیگر کوه و دره تمام شده بود و رودخانه از دشت همواری می گذشت. از راست و چپ، چند رودخانه ی کوچک دیگر هم به آن پیوسته بود و آبش را چند برابر کرده بود. ماهی سیاه از فراوانی آب لذت می برد. ناگهان به خود آمد و دید آب ته ندارد. اینور رفت. آنور رفت، به جایی برنخورد. آن قدر آب بود که ماهی کوچولو تویش گم شده بود! هر طور که دلش خواست شنا کرد و باز سرش به جایی نخورد. ناگهان دید یک حیوان دراز و بزرگ، مثل برق به طرفش حمله می کند. یک ارّه ی دو دم جلو دهنش بود. ماهی کوچولو فکر کرد همین حالاست که ارّه ماهی تکه تکه اش بکند، زود به خود جنبید و جا خالی کرد و آمد روی آب، بعد از مدتی دوباره رفت زیر آب که ته دریا را ببیند. وسط راه به یک گله ماهی برخورد - هزارها هزار هزار ماهی! از یکیشان پرسید: «رفیق! من غریبه ام، از راه های دور می آیم، اینجا کجاست؟»

ماهی، دوستانش را صدازد و گفت: «نگاه کنید! یکی دیگر...»

بعد به ماهی سیاه گفت: «رفیق، به دریا خوش آمدی!»

یکی دیگر از ماهی ها گفت: «همه رودخانه ها و جویبارها به اینجا می ریزند، البته بعضی از آنها به باتلاق فرو می روند.»

یکی دیگر گفت: «هر وقت دلت خواست، می توانی داخل دسته ما بشوی.»

ماهی سیاه کوچولو شاد بود که به دریا رسیده است، گفت: «بهتر است اول گشتی بزنم، بعد بیایم داخل دسته شما بشوم. دلم می خواهد این دفعه که تور مرد ماهیگیر را در می برید، من هم همراه شما باشم.»

یکی از ماهی ها گفت: «همین زودی ها به آرزویت می رسی. حالا برو گشتت را بزن، اما اگر روی آب رفتی مواظب ماهیخوار باش که این روزها دیگر از هیچکس پروایی ندارد، هر روز تا چهار پنج ماهی شکار نکند، دست از سر ما بر نمی دارد.»

آن وقت ماهی سیاه از دسته ی ماهی های دریا جدا شد و خودش به شنا کردن پرداخت. کمی بعد، آمد به سطح دریا. آفتاب گرم می تابید، ماهی سیاه کوچولو گرمی سوزان آفتاب را بر پشت خود حس می کرد و لذت می برد. آرام و خوش، در سطح دریا شنا می کرد و به خودش می گفت: «مرگ خیلی آسان می تواند الان به سراغ من بیاید، اما من تا می توانم زندگی کنم نباید به پیشواز مرگ بروم. البته اگر یک وقتی ناچار با مرگ روبرو شدم - که می شوم - مهم نیست، مهم این است که زندگی یا مرگ من، چه اثری در زندگی دیگران داشته باشد...»

ماهی سیاه کوچولو نتوانست فکر و خیالش را بیشتر از این دنبال کند، ماهیخوار آمد و او را برداشت و برد. ماهی کوچولو لای منقار دراز ماهیخوار، دست و پا میزد، اما نمی توانست خودش را نجات بدهد. ماهیخوار کمرگاه او را چنان سخت گرفته بود که داشت جانش درمی رفت! آخر، یک ماهی کوچولو چقدر می تواند بیرون از آب زنده بماند؟ ماهی فکر کرد که کاش ماهیخوار همین حالا قورتش بدهد تا دستمک آب و رطوبت داخل شکم او، چند دقیقه ای جلو مرگش را بگیرد. با این فکر، به ماهیخوار گفت: «چرا مرا زنده زنده قورت نمی دهی؟ من از آن ماهی هایی هستم که بعد از مردن، بدنشان پر از زهر می شود.»

ماهیخوار چیزی نگفت، فکر کرد: «آی حقّه باز! چه گلکی تو کارت است؟ نکند می خواهی مرا به حرف بیاری که دربروی؟»

خشکی از دور نمایان شده بود و نزدیکتر و نزدیکتر می شد. ماهی سیاه فکر کرد: «اگر به خشکی برسیم، دیگر کار تمام است.» این بود که گفت: «می دانم که می خواهی مرا برای بچه هات بببری، اما تا به خشکی برسیم، من مرده ام و بدئم کیسه ی پُر زهری شده چرا به بچه هات رحم نمی کنی؟»

ماهیخوار فکر کرد: «احتیاط هم خوب کاری است! تو را خودم می خورم و برای بچه هایم ماهی دیگری شکار می کنم... اما ببینم، گلکی تو کار نباشد؟ نه، هیچ کاری نمی توانی بکنی!»

ماهیخوار در همین فکرها بود که دید بدن ماهی سیاه، شُل و بیحرکت ماند. با خودش فکر کرد: یعنی مرده؟ حالا دیگر خودم هم نمی توانم او را بخورم، ماهی به این نرم و نازکی را بیخود حرام کردم!

این بود که ماهی سیاه را صدا زد که بگوید: «آهای کوچولو! هنوز نیمه جانی داری که بتوانم بخورمت؟»

اما نتوانست حرفش را تمام کند، چون همین که منقارش را باز کرد، ماهی سیاه جستی زد و پایین افتاد. ماهیخوار دید بدجوری کلاه سرش رفته، افتاد دنبال ماهی سیاه کوچولو. ماهی مثل برق در هوا شیرجه می رفت، از اشتیاق آب دریا، بیخود شده بود و دهن خشکش را به باد مرطوب دریا سپرده بود، اما تا رفت توی آب و نفسی تازه کرد، ماهیخوار مثل برق سر رسید و این بار، چنان به سرعت ماهی را شکار کرد و قورت داد که ماهی تا مدتی نفهمید چه بلایی به سرش آمده، فقط حس می کرد که همه جا مرطوب و تاریک است و راهی نیست و صدای گریه می آید. وقتی چشم هایش به تاریکی عادت کرد، ماهی بسیار ریزه ای را دید که گوشه ای کِز کرده بود و گریه می کرد و نِه اش را می خواست. ماهی سیاه نزدیک شد و

گفت: «کوچولو! در فکر چاره ای باش، گریه می کنی و ننه ات را می خواهی که چه؟»

ماهی ریزه گفت: «تو دیگر... کی هستی؟... مگرنمی بینی... دارم... دارم از بین... می روم؟... او هو... او هو... او هو... ئنه... من... من دیگر نمی توانم با تو بیایم تور ماهیگیر را ته دریا ببرم... او هو... او هو!»

ماهی کوچولو گفت: «بس کن بابا، تو که آبروی هر چه ماهی است پاک بردی!»
وقتی ماهی ریزه جلو گریه اش را گرفت، ماهی کوچولو گفت: «من می خواهم ماهیخوار را بکشم و ماهی ها را آسوده کنم؛ اما قبلاً باید تو را بیرون بفرستم که رسوایی بار نیآوری.»

ماهی ریزه گفت: «تو که خودت داری می میری، چطوری می خواهی ماهیخوار را بکشی؟»

ماهی کوچولو خنجرش را نشان داد و گفت: «از همین تو، شکمش را پاره می کنم. حالا گوش کن ببین چه می گویم: من شروع می کنم به وول خوردن و اینور و آنور رفتن؟ که ماهیخوار قفلکش بشود و همین که دهانش باز شد و شروع کرد به قاه قاه خندیدن، تو بیرون بپر.»

ماهی ریزه گفت: «پس تو خودت چی؟»

ماهی کوچولو گفت: «فکر مرا نکن. من تا این بدجنس را نکشم، بیرون نمی آیم.»
ماهی سیاه این را گفت و شروع کرد به وول خوردن و اینور و آنور رفتن و شکم ماهیخوار را قفلک دادن. ماهی ریزه، دم در معده ی ماهیخوار، حاضر ایستاده بود. تا ماهیخوار دهانش را باز کرد و شروع کرد به قاه قاه خندیدن، ماهی ریزه از دهان ماهیخوار بیرون پرید و دررفت و کمی بعد در آب افتاد؛ اما هر چه منتظر ماند، از ماهی سیاه خبری نشد. ناگهان دید ماهیخوار همین طور پیچ و تاب می خورد و فریاد می کشد، تا اینکه شروع کرد به دست و پا زدن و پایین آمدن و بعد، شلیپی افتاد توی

آب و باز دست و پا زد تا از جُنُب و جوش افتاد؛ اما از ماهی سیاه کوچولو هیچ خبری نشد و تا به حال هم هیچ خبری نشده...

ماهی پیر قصه اش را تمام کرد و به دوازده هزار بچه و نوه اش گفت: «دیگر وقت خواب است بچه ها، بروید بخوابید.»

بچه ها و نوه ها گفتند: «مادر بزرگ! نگفتی آن ماهی ریزه چطور شد.»

ماهی پیر گفت: «آن هم بماند برای فردا شب. حالا وقت خواب است، شب به خیر!»
یازده هزار و نه صد و نود و نه (۱۱۹۹۹) ماهی کوچولو «شب خیر» گفتند و رفتند خوابیدند. مادر بزرگ هم خوابش برد، اما ماهی سرخ کوچولویی هر چقدر کرد، خوابش نبرد. شب تا صبح همه اش در فکر دریا بود...

منبع: قصه های صمد بهرنگی: کتاب اول جلد اول مجموعه قصه ها

(ناشر: کتاب ارزان ۱۹۹۸) چاپ اول

بازنویس: یاشار آذری

آدرس اینترنتی کتابخانه: <http://www.javaan.net/nashr.htm>

آدرس پستی: BM IWSN, London WC1N ۳XX, UK

ایمیل: yasharazarri@yahoo.com

مسئول نشر کارگری سوسیالیستی: یاشار آذری

تاریخ بازنویسی: ۱۳۸۳